

Stig Lindström berättar för torpcirkeln i november 2001

(f 1930-01-09 i Hölö fg)

Se också anteckningar från en rundtur på Mörkö med Stig 2007!

Kompletterat/rättat av Margaretha Eriksson (Mossen/Anneberg) och flera till som inte antecknat sina namn. Angivna platser ligger på Mörkö om inte annat sägs!

Jag föddes 1 sept 1930 vid torpet Malmen i Hölö, nära Tullgarn, där morfar Karl Eriksson var arrendator.

Pappa var 1930-1941 arrendator vid Långdal, efterträdare till sin farbror Fredrik L. Familjen flyttade sen till Norräng, där de stannade till 1946. Tidigare arrendator där var Erik Andersson. Pappa arbetade då i berget på Oaxen. Därefter flytt till Södertälje 1946.

Skolgång: En termin i Lötens skola, som sen lades ner och det blev skolskjuts (taxi) till Eneboda.

Lilltorps-Erik (Dagny Bergs pappa) körde passbåten till Oaxen.

I Långdal hade vi kök o kammare, 5 personer. Upppå en kallvind o en kammare, först bara använt sommartid. Efter en tid renoverades huset av Sven Hellkvist. Då fick vi en täljstenkamin däruppe. Ingen el, men telefon.

Vägen till Långdal byggdes 1935-36 genom dagsverksarbeten, efter mycket tjat på kamrer Ahlbom på Hörningsholm. Oskar i Skogstorp ville inte släppa till av sina tegar. Han var ungefär i ålder med min farfar. Misstänksam mot allt nytt.

Vi hade på Långdal 2 kor, kviga, grisar, höns. Under kriget hade vi en grå regementshäst i skogen. Det höggs massor av ved till Oaxen och till andra också. Örsta, Tjäderleken, Lavreten, Ekeby, Söräng – alla högg. Veden tog nästan slut på Mörkö. Oaxen tog också ved från Rangsta, över isen. Kommer inte ihåg någon sjöfartsränna på Himmerfjärden under dessa vintrar. På våren bröt Beta från Oaxen rännor hela vägen till Södertälje.

Vi körde ett år tre enbetare vid Hornö. Enligt en osäker uppgift gick det åt 30 kubikmeter om dan vid Oaxen.

Farfarsfar Johan Ludvig Lindström kom från Säby/Ytterjärna till Hörningsholm, därifrån till S Smedstorp. Ett arrendekontrakt finns kvar. Efter honom var farfar Erik arrendator vid Smedstorp.

Smedstorp utbyggdes i vinkel, ovanligt på Mörkö. Det berodde på att de gamla, Johan Ludvig med maka, skulle bo kvar.

Farfar for till Stockholm, arbetade i en expressbudsfirma, drev och utvecklade (?) en kassaskåpsfirma, nu i Östberga. I Stockholm var han farstugranne med siste skarprättaren Dahlgren. Han återvände 1910 till Smedstorp som arrendator.

Pappa föddes 1908 i Stockholm, växte upp vid Smedstorp. Han gick över Övra Täppan (nära mobilmasten), tidigare S Smedstorps täppa, via Ulriksdal till Lötens skola. Övra Täppan användes till potatis av farfar, där var sandjord och där fanns en källare. De hade många bisysslor, t ex bin. Inga hus finns kvar vid V (?) Smedstorp.

Backen söder om Smedstorp mot Mosstugan kallades Sättersta Brink. Karl Augusts Täppa låg vid vägen mot Mossen.

Vid Norräng hade vi ca 15 kor, 4 hästar, ingen traktor. Mamma hade en tid ett par får, uller såldes.

Lilla huset vid Norräng tillhörde arrendet, hyrdes ut av oss bland annat till en sångtextförfattare, Harry Iseborg. "Små svalor", Ulla Billqvist och Gustav Vally nämndes.

Munkens Trappor låg (ligger) efter stigen mellan Ekeby och Skogstorp. Ovanför låg Vant-Lasses Kärr, bottenlöst. Alla mammor varnade sina barn för kärret – här hade en pojke tagit livet av sig på grund av olycklig kärlek.

Mellan Smedstorp och Gåsta låg betesmark tillhörande Gåsta, Gåsta Hage..

Jag (Stig) och en av mina mostrar åkte skidor vintern 1943 från S Kålsö över isen till Malmen (Hölösidan) där morfar och mormor bodde. Då såg de att Sadelmakartorp brann – ej återuppbyggt.

Lennart Karlsson, nu död, var gift med Maj-Britt, Stenhälla.

Oskar Gustavsson i Skogstorp var stor kattvän, höll reda på alla kattsläkter i trakten – trodde han!

Gyllengatan kallades stigen/vägen mellan Idala o Tramsta. Den *kan* ha fått namnet som en travesti på "Gyllne porten" etc i Sions toner – den ledde ju mot Tabor. (Inte Stigs uppgift)

Tore Eriksson i Botten berättade: Uggeltorp var ledigt 1950. Laggårn var mycket dålig. Tore frågade Ahlbom om arrendet, och frågade om man måste ha djur. *Det ska va djur!* Slut på samtalet.

Torsten Eriksson i Lötén: Det finns en ristning i berget vid Norräng, intill vägen vid körbron, norr om laggårn. "1905+initialer". Unionsupplösningen??

Fattighuset vid Åtorp (vid Lötens skola) (borta) var tidigare ett torp med lite mark. Från Åtorp mor Norräng låg "Pus-stugan", nu endast ett stort krikonsnår. Fans kvar 1920 enligt Stig.

Anna Carlsson var lärarinna under lång tid.

Krokvägen uppe vid nuvarande parkeringen förbi Slesshagsberget kallades Kohagsbackarna.

Bo Wahlgrens (nu i Egelsvik) pappa hade två taxibilar, sedan han slutat vid Idala bara en. Han hade gengasaggregat med ved – svårt! Han körde skolskjuts. Öbergs Chevrolet hade kolaggregat.

Bråten hade oxar mycket sent. Efter Kalle kom Ivar Eriksson dit.

Elen slutade vid Löten när Erikssons kom dit.

Källstugan stod tom länge, sedan August Nilsson.

Hugo Larsson i Bakom (Västra Nybygget) körde med kor – ibland en ko och han själv!

Andersson i Nora hade en tidig traktor, en Case.

Skogvaktare Andersson bodde i Dalbrink, flyttade till Lindäng 1946. Sedan bodde hans efterträdare Hans Carlsson i Lindäng, nu flyttat till Trosa.

Smälänningarna Ariel och Erik var arrendatorer vid Löten.

Jag hjälpte Konrad Pettersson vid Klubben och Kalle Larsson, Kallasvik att dra not vid Lövhagen. Jag körde ensam strömmingen med Klubbens häst till Bobacken, där fiskbilen från Trosa hämtade.

Under kri(g?)stiden var matsedeln strömming, fläsk, gröt....

Vid Ahlkärret bodde familjen Bondesson. Knappast någon mark, endast gris. Han var skogshuggare, byslaktare och duktig "djurläkare".

Doktor Hellgren, provinsialläkare i Trosa, kallade man på vid sjukdom. Han kom i bil.

Enligt Torsten Eriksson ligger Hornsäng litet söder om Borg – ingen annan visste något om namnet.

Vickelby hade bete nere vid Vimossen, norr om Norräng.

Det fanns ingen affär på södra delen av ön.

Signe Johansons, Tengby kammare, var sömmerska.

Rune Nilsson, Egelsvik, körde ut post med sin mc med sidovagn (= en trälåda).

Det fanns flera återkommande gårdfarihandlare med en massa småsaker.

Smedjan (Bernhard?) i Dyvens Backe låg ungefär där dungen slutar nu. Cykelreparatör/-affär på slutet. Där fanns en egen liten "panna". Det berättas att länsman väntade i det längsta så att han skulle hinna plocka undan, men inte.... (Den uppgiften kom inte från Stig)

Smeden Otto Nyström i "Smens" (Norra Smedstorp) gjorde bland annat en del hästskor till tyska armén under 1:a kriget. Han var svärväckt, och skulle till jobbet på Oaxen kl 7. Det drogs därför en järntråd med en skrammelburk i änden från Smedstorp. Smedjan fanns kvar på 30-talet, fallfärdig.

Tjäderleken kallade också Erikslund efter en boende *Erik* vid förra sekelskiftet. (Den uppgiften kom inte från Stig).

Socialt: N Skolan fungerade som hembygdsgård med basarer, dans och bio. Nisse Pihlblad spelade dragspel. Vid Håga har funnits dansbana, några somrar arrangerade skytteföreningen dans där. Midsommarfesterna på Hörningsholm var verkligen stora. Ejdern och andra fartyg lade till med folk vid Skansen. Greven åkte runt i sin gigg. Festen blev så småningom (slutet av 40-talet/början av 50?) för stor. Ett antal historier om polisingripanden – polisen var bördig från Solbacken.

Jag sjöng solo till orgel i Tabor, i kyrkan och på andra ställen. Metodist-söndagsskola i Bobacken, där vi också övade sång. Metodistpastor Hedlund i Tabor var gift med Edit som var kusin till Ivar i Mossen. Paban, kyrkoherde, så småningom prost, ”slätade ut” ev meningsskiljaktigheter mellan metodisterna och statskyrkan. Sommar- och luciafester i Tabor, godispåsar, saft o bullar.

Mycket, mycket mer blev sagt!

Utskrift/sammanställning Bengt Stenberg nov 2007
bengt.stenberg@tele2.se

Anteckningar från en rundtur på Mörkö med Stig Lindström i maj 2007, kompletterade i Södertälje i september

f. 30-01-09

Hell

Stig är född 1930 och har en tvillingsyster, Barbro, samt en yngre syster, Kerstin, född 1932.

Vägskalet vid Gärdestugan kallas Gärdegrind. Kommunen byggde stugan och bedrev fattigvård där, omkring 1939-40.

Det fanns en gångstig över skogen från Norrskåra (Nederskåra) mot Tramsta som kallades Stankabacken. Den användes när man kom från Långdalen t.ex.

Stig var med och sålde konservburkar till Idala under kriget. De skulle användas i krigsindustrin och Idala fungerade som uppsamlingsplats. Stig cyklade runt bl.a. till Malmen i Hölö, där han hade morfar och mormor och annan släkt och fick burkar av dem att sälja. På så sätt fick han lite fickpengar.

Under kriget hade en spärrballong fastnat i Sorunda kyrktorn. Den hade en så lång vajer att ballongen, som kom från England, svävade över Mörkö, över Örsta-Tuna-Oaxen. Stor uppståndelse bland skolbarnen! Ballongen var av siden och skulle hindra lufttrafiken. Den togs sedan ner av armén, troligen kapades den ner, för Stig har inget minne av att den sköts ner.

I Sörskåra bodde snickaren Malmberg, som bl.a. gjorde pelarbord, som enligt Stig nog finns, eller fanns, i många hem på Mörkö. Malmberg spelade också orgel och brukade vikariera för kantor Åström.

Skäsa arrenderades av Per Nilsson. Där jobbade Stigs farbror Tage innan han for till Stockholm.

Stigs mormor, Hulda Nilsson, kom från Lisstorp. Mellan Skäsa och Lisstorp brukade zigenare slå läger (liksom vid Smedbacken vid Idala). Där spelades zigenarmusik av familjerna

Taikon och Gull och någon gång blev det slagsmål mellan en överförfriskad mörköbo och zigenarfamiljen så att man fick komma till undsättning.

Ing 1 anlade nya vägen från Lisstorp till Mossen.

Lisstorps länsta kallades stranden vid Björnhagen där Stigs farfar, Oskar i Skogstorp och andra som jobbade på Oaxen hade sina båtplatser. Rakt över kommer man fram ungefär vid tunnelns läge på Oaxen. Farfar hade en kompass, som han la på sittbrädan när det var dimma, så att han kunde ro efter den. Det var också båtplatser vid nuvarande färjeläget och vid Getberget.

Stigs farmor kom från Oaxen. Hon kunde lite engelska som hon hade lärt sig av besättningen på kolbåtarna som kom till Oaxen. Farmor var metodist och brukade få skjuts till Tabor med David och Klara i Ekeby. När de skulle hem frågade David: "Ska jag skjutsa upp dig, Lisa, till Smedstorp". "Ja, tack", sa farmor förstås. Men efter en bit tyckte hon att det gick för sakta. "Hördu David, släpp utav mig här, det här går för sakta, det går fortare om jag går hem!"

Man körde ved från Rangsta till Norrängsudden, som ligger mellan Kallasvik och Lövhagen, i sänkan. Platsen har sålts så ingenting med Norräng att göra. Vid den udden kunde man bada också. I Kallasvik bodde Asta, Sonja och Anna-Greta. De gick över skogen till Norräng, där Stig och hans systrar hängde på, och så gick de till skolan i Löten. Samma väg gick Britta och Inga-Lill i Rosholmen och fosterdottern i Nytorp.

Barnen i Norräng gick ofta över till Lavreten och muntrade upp Karin med sång och ~~skoj~~ skoj. Karins pappa Erik Nilsson var mycket fordrande så det behövdes nog. Stig sa att Helga i Mossen berättat följande: Lavretens skulle ju över med kon till tjuren i Mossen. Och då fick man från köksfönstret se, sa Helga, att först kom Erik och ledde kon. Sen kom Karin och motade på. Och till sist, i skogsbrynet, stog Mia och tittade så att allt gick rätt till!

I Gustafsberg bodde Arvid Karlsson på gamla dar (han hade haft Örsta). Stugan byggdes ursprungligen av Gustaf i Mossen. Han och Ida bodde sedan i Anneberg när de slutat vid Mossen. Stig berättar: Gustaf på besök i Mossen satt på kökssoffan och tittade ut. Ivar höll på att täckdika de små tegarna så att han skulle kunna köra med sina oxar och hästar. "När jag var vid Mossen", sa Gustaf, "då grävde jag upp dikena för att få ut vattnet. Ivar, han gräver igenom dom", sa han. "Ja, säg åt'en, vet jag", sa Helga, som hade mycket humor. "Ja, det är väl detsamma det" muttrade Gustaf.

Vid Alkärret bodde Bondesson, som var slaktare.

Hornsäng ligger vid Tabors berg, söderut mot Anklora. Man hämtade is vid Anklora-Ekö.

Vid Stenhälla bodde Henrik och Linnea Karlsson.

Vid Lötens skola hade Stig först fröken Kihlberg. Ivy (Evy?) Kihlberg var gift med en färjkarl vid Skanssundet. Hon var lite speciell och "tyckte om män". Om hon fick agg till några av föräldrarna tog hon ut det på barnen, så att de ibland fick flyttas till Eneboda. Sista terminen Löten var igång tjänstgjorde en fröken Oddner som nyutexaminerad kom från Norrland. Stig gick inte så länge i Löten, sen blev det skolskjuts till Eneboda med Carlsson i Wahlsta och Kalle Ville Öberg.

Stig hävdar att det har funnits en stuga bortanför Åtorp, som kallades Pusstugan. Där skulle det för längesen ha bott en skomakare. En gång hade Stigs farbror Helge och Åke Nyström gått in i stugan när ingen var hemma. Då hade det gamla låset gått igen så att de blev ofrivilligt inlåsta. När skomakaren kom hem och hittade pojkarna där inne försökte de förklara att låset slagit igen. "Vi kom inte ut!" "Ja, det var inte meningen heller", hade skomakaren svarat, vilket hade skrämt upp pojkarna ordentligt. Vid Pusstugan ska det finnas en krikonhäck.

Vid Åtorp bodde Kalle och August och fröken Hagman.

Längs skolvägen passerades ett fint gråpäronträd mitt emot Dalbrink.

Från Tokvik kom Thea, Maj-Lis Pihlblads mor. Fadern Emil kom från Borg. Emils far tog Norräng. Syster till Thea var Maja Öberg, Räv-Maja, som hon kallades. Hon hade rävfarm i Egelsvik uppe i skogen mittför Fritiofsborg. (Helge Karlsson hade rävfarm vid Mickelbo också) Maj-Lis man Ivar Pihlblad hade rävfarm vid Norräng.

Vid Brink bodde Hilmer och Aina. Stig skulle få en kattunge från Brink. Det gillade inte hans far: "Vad ska du släpa hem katter för, vi har ju hela backen full av katter!" Då bodde familjen Iseborg i lilla stugan vid Norräng och flickorna där var väldigt förväntansfulla inför katten. Stig låg och gallrade kålrötter, men på middagsrasten skulle han sticka iväg och hämta katten. Han gillrade en kartong på ~~cykeln~~ cykeln och for iväg. Så kom han tillbaka och Ann-Katrin och Gittan Iseborg kikade ner i lådan. Den var tom! Då var det bara att ge sig iväg och leta efter dikesrenarna, och rätt som det var hörde de ett litet jamande och hittade katten.

Vid Lötstugan bodde Stigs farfars bror Fredrik och hans Augusta. Det kallades för Fjärsmans.

Vid Vilhelmsdal bodde Emil Scherps svärfar som var vägmästare. Han hade det först som sommarnöje, men bodde efter pensionen permanent. Det var kyrkans mark men egen stuga. Vid Ulriksdal bodde Emil Scherp, "stamfadern". Han kom från Dalarna. Han sysslade med vägarbete, tina upp vägtrummor och så, vid sidan av lantbruket.

Kvarnkärr låg på prästgårdsmarken.

Gåsta arrenderades av Johan Nilsson, sedan av sonen John och hans Hilma.

Vickelby arrenderades av Sven Larsson.

Det påstods ju spöka i allén och vid Prästgården. Den här historien utspelade sig när Märta, dottern från Kyrkvaktars, tjänade piga hos Paban i Prästgården. Märta var känd för att vara väldigt kaxig och orädd. Men Edvin Lindberg och några andra som jobbade vid gården fick en kväll för sig att de skulle försöka skrämma Märta. Så en kväll när hon kom hem sent från Kyrkvaktars hade de klätt sig i lakan och sprang fram i allén som spöken. "Jag är ängeln Gabriel, kyss min hand", sa spöket. "Ja, jag är prästens piga, du kan kyssa mig i arslet!", svarade Märta rappt.

Barnen Eriksson i Nöckna hade en stor Sankt Bernhardshund som drog en släde som de for till Idala och hämtade posten med. Stor avundsjuka!

Kalle och Andrea i Udden hade ett litet lantbruk. Udden hörde under Nöckna, så Kalle jobbade där. Senare arbetade han vid Vägstyrelsen, slog dikesrenar och satte upp snöstörar på hösten t.ex. Andrea deltog i mycket, t.ex. med kaffekokning åt Röda Korset och sådant. Kalle och Andrea umgicks med Stigs mormor och morfar i Malmen. Morbror David skötte om trädgården vid Skyttorp, där en direktör Betgström bodde. Morbror fick också lära sig köra bil, vilket var lite ovanligt. Det var bara Olle Revander i Hägnäs och några till som hade körkort. Morbror David skjutsade direktören till tåget i Vagnhärad. En moster till Stig, Märta, tjänade vid Sanamki en sommar. Morfars föräldrar var från Mörkö, morfar hade bott vid Björkarö och arbetat vid tegelbruket vid Hörningsholm/Skanssundet. Sedan han hade träffat mormor från Lisstorp blev de bönder vid Busk. Men "ingen satte sig på morfar", så han kom ihop sig med kamrern vid godset, så sen kom han till Ängsstugan i Hölö och sist till Malmen. Morfar hade Övre Malmen och en morbror Martin Nedre Malmen. Vid malmen hade de 6-7 kor och gris och ankor. Morfar anlade en damm bakom lagårn åt ankorna. Stig hade aldrig sett någon älg innan han började skolan, det fanns nästan inga älgar på Mörkö. Men

vid Malmen, vid ljusnan ner mot Påläng kom älgarna fram på kvällarna.

Farfar var stark socialdemokrat och var med i kommunstyret och många nämnder på Mörkö. Han och kamrer Ahlbom, som var moderat, kom ofta i luven på varandra, men det blev snart glömt igen. Farfar cyklade till många möten och ibland fick han skjuts hem av Ahlbom, som stuvade in cykeln i bagageluckan. Sen stog de utanför Smedstorp och diskuterade politik och blev alltmer oense och till slut skrek Ahlbom: "Ut, ut, ut!" och slängde cykeln efter farfar. "Jag måste väl få med skankerna åtminstone!", sa farfar.

Sjuklådan organiserades av socialdemokraterna. Farfar gick omkring och tog upp avgifter av medlemmarna. Då kom han till Klystorp, där Lill-Oskars och Fredriks föräldrar bodde. Och de gamla visste väl inte vad sjuklådan var för något, så när farfar frågade om de inte skulle gå med svarade gubben: "Så länge Fina och jag har kammarn att vara i så går vi inte i nån låda!" Sjuklådan fanns ännu när Stig växte upp, då hade Anton i Hammarby hand om den. Det fungerade så att man fick ut en liten peng per dag om man blev sjuk. Det var främst för dem som jobbade på Oaxen.

Gustaf Andersson i Nora var fiolspelare och skrev låtar. Han hade många barn, bl.a. en son som hette Sven. Han var musiker och kallade sig för Sven-Douglas och spelade pausljudet som var i radio.

Hugo Adolfsson var hemvärnschef och skogvaktare Gustaf Andersson ett annat befäl och under kriget hade Mörkö hemvärnsmän många övningar. Även Stig var hemvärnsman.